

František Graus (14. 12. 1921 Brno – 1. 5. 1989 Basilej)

Život:

- Narodil se 14. 12. 1921 v Brně do česko-německé židovské rodiny
- Původně chodil na německou školu, učitelé ho však vedli k národnímu socialismu, takže ho matka dala na českou školu, kde si zlepšil češtinu
- Za války byl r. 1941 transportován do Terezína. Díky znalosti mnoha jazyků pracuje v knihovně a chrání bratra a matku před transportem na východ, 1944 transportován do Osvětimi a posléze do Buchenwaldu
- Po konci války studuje na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, v roce 1951 se stává docentem a roku 1967 profesorem. Vedoucím katedry československých dějin na Pražské Karlově Univerzitě se stává už roku 1965
- V roce 1948 se stává pracovníkem Státního historického ústavu, později pracuje v Historickém ústavu ČSAV a stává se šéfredaktorem Českého časopisu historického, pod jehož vedením časopis získá velký věhlas
- Za okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy vystupuje proti agresi (vydává i speciální číslo ČČH)
- Legálně hostuje v Giessenu a roku 1970 odmítá návrat do vlasti
- Zůstal s rodinou v Giessenu a roku 1971 se stěhuje do švýcarské Basileje, kde od 1972 přednáší, stává se redaktorem německého časopisu Historische Zeitschrift a zůstane zde až do své smrti 1. 5. 1989

Dílo:

František Graus se zpočátku ve svých dílech zabývá především hospodářskými a sociálními dějinami (Židé, okrajové skupiny společnosti). V prvních letech jeho práce (50. léta) je přesvědčeným marxistou a v jeho pracích je to velmi znát. S marxismem se setkal v koncentračních táborech a po prožitých hrůzách v něm viděl jediné východisko, aby se neopakovaly události 2. světové války. Grausovo významné dvousvazkové dílo Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské je marxismem silně ovlivněno, stejně jako jiné jeho významné práce či studie z této doby. Velmi v nich kritizuje dosavadní práce i metody „buržoazních historiků“ a dostává se do konfliktů s jinými historiky, např. Václavem Vojtíškem. Přesto tato díla neztrácí svoji historickou hodnotu, Graus v nich prokazuje velkou znalost pramenů a celkové problematiky tématu. V 60. letech pod vlivem západní historiografie své názory mění, začíná marxistické myšlení opouštět a je řazen k francouzské škole Annales.

Oproti jiným historikům se nezaměřuje pouze na stále dokola omílaná témata nebo české dějiny. Jeho významné dílo Chudina městská v době předhusitské a studie Krize feudalismu ve 14. století rozpoutaly velkou debatu v širokých evropských kruzích. Narážel zde na témata, která se do té doby příliš neřešila a ve svých úvahách často předběhl dobu (o Chudině se v Evropě dlouho nevědělo, neboť byla pouze v češtině). Dalšími tématy, kterými se zabýval, byla historie mentalit (jak se měnily názory na určitá témata v průběhu věků, např. na Velkomoravskou říši, kněžnu Libuši, mistra Jana Husa) a vznik národů. Témata vždy pečlivě a dlouho studoval, často se k nim vracel, navazoval na ně a měnil je (příkladem jsou jeho Dějiny venkovského lidu, u kterých už za svého života říkal, že by některé věci změnil). Je

také velkým znalcem legend, zasazuje je do historických faktů a snaží se z nich vybrat, co se mohlo přihodit a co ne. Jeho zájem se též silně dotýkal studia merovejské říše.

Prosazoval také otevřenou spolupráci s jinými vědci, s archeologií, politologií či sociologií. Napsal na toto téma několik studií, stejně jako na metodiku samotnou. O té se rozepisoval v úvodu mnoha svých děl.

Ve svých pracích vymezil spoustu pojmů, např. „Krise“ dle něj nemusela nutně znamenat úpadek, nýbrž pouze potřebu změny, nebo „živá“ a „mrtvá minulost. „Živá“ je pro něj ta, která se snaží zkoumat hlubší obsah pramenů a „mrtvá“ je ta, která zůstane upoutána pouze dějinou národní.

Mnoho jeho děl je v našem českém prostředí stále nedoceněno, především ta, která napsal po svojí emigraci ze země a to přesto, že v cizině patří mezi standardní tituly evropské medievistiky. Vedle němčiny a češtiny píše také francouzsky.

Závěr:

František Graus je nepochybně velice významným českým medievistou. Dokázal se prosadit v cizině a získal velkého věhlasu. U nás jsou na něj velmi různorodé názory. Většina pamětníků na něho nevzpomíná v dobrém, jeho ironie a skeptičnost na ně nepůsobila dobrým dojmem. Obzvláště během normalizace a jeho emigrace si spousta historiků pospíšila s jeho kritikou. Vyčítali mu například, že nemá vlastenecké cítění, Graus si však nikdy nezměnil jméno a snažil se České dějiny protlačit do širšího povědomí. Jeho korespondence s Josefem Mackem i vzpomínky Macka samotného naopak ukazují Grause v mnohem lidštějším světle. Ať jsou názory na jeho osobu jakékoliv, jeho přínos evropské medievistice je nezpochybnitelný, ať už v dílech, která nepsal, nebo v diskuzích, které otevřel.

Bibliografie:

Monografie:

Graus, František: Chudina městská v době předhusitské. Praha 1949.

Graus, František: Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské I. Dějiny venkovského lidu od 10. stol. do první poloviny 13. stol. Praha 1953.

Graus, František: Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské II. Dějiny venkovského lidu od poloviny 13. stol. do roku 1419. Praha 1957.

Graus, František: Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger. Studien zur Hagiographie der Merowingerzeit. Praha 1965.

Graus, František: Die Nationenbildung der Westslawen im Mittelalter. Sigmaringen 1980.

Studie:

Graus, František: Krise feudalismu ve 14. století. Sborník Historický 1, 1953, s. 65-121.

Graus, František: K otázkám metodiky středověkých dějin, Československý časopis historický 4, 1956, s. 99-115..

Graus, František: O poměru mezi archeologií a historií. K výkladu nožů na slovanských pohřebištích, Archeologické Rozhledy 9, 1957, s. 535-552.

Graus, František: Utváření středověkých národů ve 13. století. Srovnání Čech a Polska. DaS 24, 2002, č. 3, s. 37-43

Pozn. Veškerou bibliografii Františka Grause včetně studií a statí lze najít v:
Šmahel, František: František Graus /14. 12. 1921 – 1. 5. 1989/. In: *Mediaevalia Historica Bohemica* 1. Praha 1991. s. 515-531.

Použitá literatura:

Jiroušek, Bohumil: Prožitek emigrace u Františka Grause. *DaS* 24, 2002, č. 3, s. 34-36.

Klápště, Jan: Nesnadný návrat profesora Františka Grause. *DaS* 24, 2002, č. 3, s. 37-38.

Macek, Josef.: František Graus (14. 12. 1921 – 1. 5. 1989). *ČČH* 88, 1990, s. 201-208.

Olivová Věra: Spolupráce s Františkem Grausem. In: Beneš, Zdeněk – Jiroušek, Bohumil – Kostlán, Antonín (Eds.): *František Graus – člověk a historik*. Sborník z pracovního semináře výzkumného centra pro dějiny vědy konaného 10. prosince 2002. Praha 2004. s. 19-21.

Šmahel, František: František Graus /14. 12. 1921 – 1. 5. 1989/. In: *Mediaevalia Historica Bohemica* 1. Praha 1991. s. 515-531.

Wihoda, Martin: František Graus. Zamyšlený poutník mezi živou a mrtvou minulostí. In: Hanuš, Jiří – Vlček, Radomír (Eds.): *Historik v proměnách doby a prostředí 20. století*. Brno 2009. s. 251-261.